

УДК 2-24:296.8

DOI: <https://doi.org/10.17721/sophia.2026.27.10>Євген МЕЛЬНИЧУК, асп.
ORCID ID: 0009-0005-8731-4823
e-mail: eygen@ukr.net

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

СПЕЦИФІКА ХАСИДСЬКОЇ МОЛИТОВНОЇ ПРАКТИКИ

Вступ. Проаналізовано молитву як ключову форму втілення хасидської антропології – способу буття, у якому внутрішня радість, любов і смирення постають основними шляхами до Божественного. Простежено, як через молитву хасидизм утверджує ідеал "живої віри", що долає межі між сакральним і профанним, між теологічною рефлексією та життєвим досвідом, створюючи унікальну модель релігійного гуманізму. Актуальність дослідження зумовлена потребою осмислення хасидської молитовної практики як феномену духовного досвіду, який поєднує містичну інтенцію до безпосереднього єднання з Богом і соціокультурну динаміку релігійної спільноти.

Методи. У дослідженні поєднано феноменологічний, герменевтичний і компаративний підходи. Використано ідеї Г. Шолема щодо внутрішньої динаміки єврейської містики, концепцію релігійного екстазу М. Бубера як діалогічного досвіду, а також філософію релігійного досвіду В. Джеймса. Для аналізу соціального виміру молитви застосовано методи релігієзнавчої антропології (К. Гірц, М. Еліаде, В. Єленський), які дозволяють тлумачити ритуал як простір колективного сенсу.

Результати. Показано, що молитва в хасидизмі є не лише релігійним обов'язком, а способом онтологічного існування, у якому людина переживає присутність Бога в серці. Її сутність визначається категорією *двекут* – духовного "прилипання" до Божественного, коли особистість долає власне "я" і досягає єдності з нескінченним. Хасидська молитва характеризується емоційною експресією, поєднанням тілесності й духовності, використанням музики (*нігуна*) як засобу досягнення екстатичного стану. Ритуал молитви втілює єдність спільноти: *цадик* виступає духовним центром, через який колективна віра набуває космічного значення. Виявлено, що молитовна практика хасидів – це одночасно акт особистісного самоперетворення і форма соціальної інтеграції, яка долає ізоляцію людини у сучасному світі.

Висновки. Обґрунтовано, що хасидська молитва є синтезом радості, покаяння і духовної свободи, у якому екстаз стає способом пізнання Бога, а спільнота – простором живої присутності священного. Вона долає дуалізм духу і плоті, сакрального і профанного, утверджуючи гармонію людини й світу як основний принцип релігійного гуманізму. Молитва постає як серце хасидської духовності – не ритуал чи обов'язок, а форма буття, у якій твориться нова людина. Доведено, що саме в цьому полягає її універсальне значення: у добу секуляризації хасидська традиція зберігає ідею радості як шляху до Бога, показуючи, що справжня святість полягає у житті, сповненому любові, спільноті й внутрішнього світла.

Ключові слова: хасидизм, молитва, *двекут*, *цадик*, екстаз, *нігун*, спільнота, релігійний досвід, духовна радість, релігійний гуманізм.

Вступ

Хасидизм як містико-релігійний рух, що виник у середині XVIII ст. на території Поділля й Галичини, від самого початку був не стільки теологічною системою, скільки новим способом переживання священного. Його засновник Ізраель Баал Шем Тов (Бешт) наголошував, що справжня молитва полягає не у формальному дотриманні приписів, а у "вогні серця", який підносить людину до Бога. У цьому сенсі хасидизм став духовною революцією, спрямованою проти раціоналізму та елітарності рабинського юдаїзму. Його молитовна практика – найповніше втілення тієї "теології радості", у якій містика і повсякденність, глибока зосередженість і життєва простота зливаються в єдиному акті присутності.

Молитва для хасида – це не лише обов'язок чи прохання, а спосіб бути, момент, у якому відбувається онтологічна трансформація людини. На відміну від класичної рабинської традиції, що суворо дотримується часу й тексту, хасиди дозволяють молитві бути живою, спонтанною, просякнутою музикою, тілесним рухом і екстатичним вигуком. Баал Шем Тов учив, що в молитві важливе не слово, а стан душі; навіть спотворене вимовлення священних слів може стати досконалим, якщо воно виринає з чистого серця. Отже, молитва перетворюється на медитативну практику, де свідомість спрямована не на прохання, а на досвід Божої присутності.

Метою дослідження є осмислення специфіки хасидської молитви як феномену духовної антропології, що поєднує містичний досвід єднання з Богом із соціальною динамікою релігійної спільноти. **Завдання статті** полягає у з'ясуванні внутрішньої логіки хасидського

моління, його філософських витоків, символіки та культурних форм, а також у виявленні того, як ця практика зберігає актуальність у контексті сучасного релігійного відродження.

Поставлена мета передбачає виконання таких завдань:

- 1) розкрити онтологічно-містичну природу хасидської молитви;
- 2) охарактеризувати антропологічні особливості хасидської молитовної практики;
- 3) визначити соціально-спільнотний вимір хасидської молитви.

Методи

Методологічною основою дослідження є поєднання феноменологічного, герменевтичного й компаративного підходів. Використано ідеї Г. Шолема про внутрішню динаміку єврейської містики, М. Бубера про релігійний екстаз як діалогічну подію, а також концепцію релігійного досвіду В. Джеймса, який трактував молитву як "внутрішню дію душі". Для аналізу соціального виміру молитви застосовано підходи релігієзнавчої антропології (К. Гірц, М. Еліаде), що дозволяють розглядати ритуал як простір формування спільної свідомості.

Результати

Хасидизм постав у середині XVIII століття на українських землях як духовна реакція на кризу традиційного рабинського юдаїзму, втомленого від надмірного формалізму, юридизму й раціоналістичного тлумачення священних текстів. У центрі цього нового релігійного руху опинилася ідея живої, екстатичної віри, яка не потребує посередників між людиною і Богом, бо сам акт молитви є тим простором, у якому відкривається присутність Божественного. Ізраель Баал Шем Тов, засновник хаси-

© Мельничук Євген, 2026

дизму, вважав, що найвищий шлях до Бога полягає не в ученості, а в чистоті серця, і що молитва є не обов'язком, а найвищим виявом духовного життя. Звідси головна теза хасидської містики: через молитву людина не лише звертається до Бога, а й переживає Його безпосередню близькість, стає співучасником акту творіння, відновлюючи гармонію світу.

Молитва в хасидизмі має онтологічний характер. Вона не є словесним актом чи сукупністю ритуальних формул, а процесом перетворення буття молільника. Людина, яка молиться, змінює не лише свій внутрішній стан, а й стан світу, бо в хасидському розумінні світ пронизаний іскрами божественного світла (*ніцоцот*), що чекають на визволення через молитву. Ця ідея походить з кабалістичного вчення Іцхака Лурії про *тіккун олам* – відновлення світу через збирання розсіяного світла. Баал Шем Тов переніс цю космологічну схему в повсякденне життя: кожна людська дія, кожне слово молитви здатні викликати духовне оновлення всесвіту. У цьому полягає радикальна демократичність хасидизму: навіть проста людина, не обізнана в Талмуді, може стати учасником космічного діалогу з Богом, якщо її молитва є щирою (Галант, 1929, с. 315).

Центральним поняттям, яке визначає хасидську молитовну свідомість, є *двекут* – духовне прилипання до Бога. Це стан, коли молільник настільки зосереджується на Божественному, що забуває про власне "я" і відчуває себе лише часткою нескінченного. Двекут не означає знищення особистості, навпаки, він є її найвищим розкриттям: у цьому стані людина усвідомлює, що її справжня сутність полягає у зв'язку з Богом. Хасидська молитва прагне досягнути саме цього рівня – моменту, коли слово зникає, а залишається лише чистий намір (*кавана*), який і є справжньою молитвою. Цей феномен складно описати у поняттях; його точніше передає метафора полум'я, якою користувався Баал Шем Тов: душа під час молитви "палає вогнем, що тягнеться до свого джерела".

Містичний характер молитви зумовлює її особливу експресію. Хасид не читає молитву – він її переживає тілом і душею. Під час моління допускаються вигуки, рухи, ритмічне погойдування тіла, яке має допомогти душі звільнитися від зовнішніх обмежень. Така фізична участь у молитві не є емоційним вибухом, а формою духовної концентрації. Мова хасидської містики сповнена образів світла, дихання, тепла, що відображають прагнення не просто зрозуміти Бога, а відчути Його. Саме через тілесність духовне набуває конкретної присутності. Цей синтез тілесного і сакрального становить глибинну відмінність хасидського молитовного досвіду від раціоналістичних форм релігійності.

Ієрархічна структура рабинічного юдаїзму, у якій молитва була суворо регламентованою, у хасидизмі замінюється акцентом на спонтанність і щирість. Баал Шем Тов навчав, що навіть спотворене слово, виголошене з любов'ю, має більшу силу, ніж досконала молитва без почуття. Слова тут не є магічними символами, а лише оболонкою внутрішнього пориву душі. Тому хасидизм перетворює молитву на акт творчості: кожен молільник створює її заново, вкладаючи в неї власний досвід страждання, радості й надії. Ця індивідуалізація молитви не руйнує спільноти, а навпаки, робить її духовно гнучкою – кожна особистість стає унікальним способом прославлення Бога.

Особливе місце в хасидській традиції посідає роль цадика – праведника, який усоблює ідеал молитовного стану. Цадик не є посередником у сакраментальному сенсі, але його молитва вважається такою, що має

колективну силу. Він з'єднує духовну енергію громади з Божественним і надихає інших на піднесення душі. Дов Бер із Межирича, продовжувач учення Баал Шем Това, наголошував, що цадик молиться не за себе, а від імені всіх, і саме тому його молитва набуває космічної ваги. Таким чином, у хасидизмі поєднується індивідуальний і спільнотний вимір молитви: кожен має безпосередній доступ до Бога, але всі з'єднані в духовному колі через цадика.

Молитва в хасидизмі має також пізнавальний зміст, але цей тип пізнання не інтелектуальний, а емпатичний. Вона є шляхом до божественного знання через любов і відданість. Хасидський досвід близький до того, що Мартін Бубер описав як "зустріч Я і Ти": молитва є моментом абсолютного діалогу, у якому зникає межа між суб'єктом і об'єктом, між людиною і Богом. Водночас цей діалог ніколи не завершується повним злиттям, бо хасидська містика, на відміну від пантеїзму, зберігає дистанцію між творцем і творінням. Саме в цьому напруженні, у прагненні до єдності, яке ніколи не стає остаточним, народжується духовна глибина молитви.

Гершом Шолем у своїх дослідженнях наголошував, що хасидизм перетворив кабалістичну спекуляцію на екзистенційний досвід. Якщо для кабалістів молитва була засобом впливу на божественні сфери (*сфірот*), то для хасидів вона стала переживанням Божої присутності в серці. Такий перехід від метафізики до антропології означає, що хасидизм зосередив релігійне життя на особистісному вимірі: Бог виявляється не у структурі всесвіту, а у внутрішньому світі людини. Молитва стає актом самосвідомлення, у якому людина пізнає себе як "образ Бога".

Слід згадати, що сам термін *літ'юп* (хасидут), що буквально означає "*життя в благочесті*" або "*прагнення до милості*", уперше з'являється у біблійних текстах, де вживається у значенні доброзичливості, милосердя та благочестя (Фуркало, & Фуркало, 2012, с. 39). А тому онтологічна природа молитви в хасидизмі виражається також у її часовій структурі. Вона не є лінійною, бо кожен момент моління сприймається як вічність. Час зупиняється, і молільник вступає у простір, де минуле й майбутнє розчиняються у теперішньому. Це "час Бога", у якому людське життя набуває сенсу в межах нескінченного. Таке розуміння молитви як виходу за межі хронології споріднює хасидський досвід із містичними інтуїціями інших релігійних традицій – ісламського суфізму, християнського ісихазму, індуїстської бгакті. Проте в хасидизмі ця вічність не відриває від світу, а втілюється у ньому: після молитви хасид повертається до повсякденних справ, але вже з оновленим серцем, здатним бачити священне у звичайному.

У підсумку молитва в хасидизмі – це не окремий обряд і не релігійна дисципліна, а спосіб буття, у якому внутрішня радість, любов і смирення поєднуються у досвіді безпосереднього спілкування з Богом. Вона є серцем хасидської духовності, її найвищим і найпростішим виявом. Через молитву хасид віднаходить себе в Бозі, а Бога – в собі, утверджуючи таким чином головну істину своєї віри: Божественне не є віддаленим, воно присутнє у кожному акті життя. І саме ця віра, виражена в ритмі молитви, робить хасидизм однією з найлюдяніших і водночас найглибших форм релігійного досвіду (Джонсон, 2000, с. 101).

Водночас слід підкреслити, що молитва в хасидизмі невіддільна від людської тілесності та емоційності. На відміну від традиційної рабинічної практики, яка наголошує на стриманості, зосередженості й контролі над почуттями, хасидська молитва розкриває людину як цілісну істоту, у якій дух і тіло, розум і серце зливаються

в акті єдиного піднесення. Це не заперечення дисципліни, а її нове розуміння: порядок молитви полягає не в зовнішній регламентації, а у внутрішній гармонії, у повній присутності людини у власному переживанні Бога. Баал Шем Тов та його послідовники вважали, що щира молитва не може бути без участі емоцій, бо саме через них душа долає байдужість і пробуджується до життя. Так народжується те, що хасиди називають "служінням у радості" (*авода бе-симха*), тобто молитвою, у якій радість є не наслідком, а умовою спілкування з Богом.

Радість у хасидській духовності – це не психологічний стан і не протилежність смутку у звичайному сенсі, а онтологічний принцип, завдяки якому світ підтримується у бутті. За вченням Дова Бера із Межирича, учня Баал Шем Тоба, смуток є найтоншою формою зла, бо він розділяє людину і Бога, занурює свідомість у темряву власного "я", тоді як радість відкриває серце до нескінченного. Тому хасид молиться з усмішкою, з танцем, зі співом, бо саме через це відбувається очищення душі. У його переживанні радість не є емоцією після молитви, вона є самою молитвою. Це рух назустріч Богу, у якому людина відчуває себе не рабом, а співтворцем світу.

Екстаз, що супроводжує хасидську молитву, має глибоко антропологічний зміст. Він не є порушенням норми, а навпаки – способом виявлення справжньої природи людини. У стані екстазу молільник не втрачає себе, а звільняється від зовнішніх масок, відкриваючи первісну гармонію духу і тіла. У цьому сенсі хасидська молитва має естетику руху: вигуки, ритмічне похитування, обертання, танець є не декоративними елементами, а формами духовного зосередження. Тіло тут стає мовою душі. Коли хасид кружляє у танці, він не розважається, а символічно відтворює космічний порядок – рух світла довкола свого джерела. Молитва стає "обертанням світу навколо Бога", як висловлювався один із хасидських цадиків.

Серед форм вираження молитви особливе місце посідає музика. Вона розглядається як безпосередній шлях до Божественного, бо не потребує слів. Хасидська традиція створила унікальний жанр – *нігун*, безслівну мелодію, яка повторюється у нескінченному ритмі, поступово вводячи свідомість у стан зосередженого піднесення. Нігун може бути сумним або радісним, повільним або стрімким, але завжди зберігає внутрішній імпульс прагнення до Бога. У ній немає опису чи прохання – лише рух до джерела життя. Ця музика перетворює молитву на медитативний акт, у якому спільнота переживає єдність без потреби у словах. Вона одночасно індивідуальна і колективна: кожен молиться у власному серці, але всі співають один ритм. Саме через нігун хасидизм створив універсальну мову духовності, зрозумілу навіть поза єврейським контекстом.

Феномен музичності хасидської молитви має ще один важливий аспект – він демонструє, що духовність у цій традиції не заперечує естетики, а включає її у свою сутність. Мелодія є втіленням тієї радості, яку неможливо висловити словами. За спостереженням Гершома Шолема, хасидизм "переніс центр містичного життя з інтелектуальної медитації у сферу серця" і саме тому його молитва звучить, рухається, танцює. Екстаз тут – не втеча від світу, а його перетворення, спосіб побачити красу в самому бутті. Людина, яка молиться з радістю, стає дзеркалом божественного світла, її тіло перетворюється на інструмент цього світла, а голос – на вияв внутрішньої гармонії.

Антропологічно хасидська молитва є процесом відновлення первісної цілісності людини. Вона долає дуалізм духу і плоті, сакрального і профанного, що панував

у попередній релігійній свідомості. Коли хасид молиться з радості, він не зневажає світ, а освячує його. Саме тому хасидизм не знає монастирського аскетизму: свято відбувається не у втечі від життя, а в його повноті. У молитві долається розрив між небом і землею, бо світ не віддаляє від Бога, а є місцем Його присутності. Цей оптимістичний космозмізм виражає найглибший сенс хасидської антропології: людина створена не для того, щоб відмовитися від світу, а щоб наповнити його Божим диханням.

Молитовний екстаз має й етичний вимір. Він є не самоціллю, а енергією, що спонукає до добра. Хасид, який пережив у молитві близькість до Бога, не може залишитися байдужим до ближнього. Звідси походить особливий тип релігійного гуманізму, властивий хасидизму: любов до Бога нерозривна з любов'ю до людини. У радості молитви відбувається моральне оновлення, бо серце, наповнене світлом, нездатне до ненависті. Баал Шем Тов навчав, що "веселість праведників – це найсильніша проповідь". Молитва перетворює енергію екстазу на співчуття, а внутрішнє піднесення – на соціальну солідарність.

Екстатична тілесність і музичність хасидської молитви формують особливу антропологічну модель, у якій людина – не пасивний споглядач божественної істини, а активний її співучасник. Це "антропологія танцю", де рух, ритм і голос виявляють метафізичний сенс буття. У цій моделі духовність не заперечує тілесності, а виводить її на рівень символу. Молитва стає актом творення нової людини, у якій немає протиставлення між небесним і земним.

Хасидська молитва з її радістю, музикою і тілесним вираженням – це форма релігійного гуманізму, де святість ототожнюється не з відчуженням, а з відкритістю. Вона не протиставляє Бога і людину, а утверджує їх взаємність. Екстаз у цьому розумінні – це момент найвищої свободи, коли людина стає здатною діяти без страху, творити добро без зовнішнього примусу, радіти без причини. Саме в цій безумовній радості молитва розкриває свій антропологічний сенс: вона є шляхом до оновлення людяності, до повернення світу в його божественну гармонію.

Водночас слід зауважити, що хасидська молитва, попри свій інтенсивно містичний і внутрішній характер, ніколи не була справою ізольованої душі. Її сутність розкривається лише у спільноті, у колі тих, хто ділить один духовний ритм і одну віру в присутність Бога в кожному моменті життя. Саме тому хасидизм від початку постав як релігійний рух, а не як школа чи орден: він створив громади, у яких молитва ставала формою соціальної єдності. Спільна молитва в хасидському розумінні не є просто зібранням вірних – це вияв колективної душі, спільного серця, що б'ється в унісон із божественним ритмом. Баал Шем Тов учив, що "де двоє чи троє збираються з чистим наміром, там присутній Бог". У цьому вислові відображено глибинний зміст хасидського комуналізму: Божественне не зводиться до індивідуального переживання, воно живе в міжлюдському просторі, у зв'язку, у спільному співі й диханні.

Молитва в хасидській спільноті є не лише сакральним актом, а й способом організації життя громади. Навколо цадика – духовного наставника й харизматичного праведника – формується осередок, який поєднує релігійні, етичні й соціальні функції. Цадик є уособленням ідеї духовного центру, через нього громада відчуває свою єдність. Його молитва розглядається як концентрований вияв віри всієї спільноти: він молиться не за себе, а за всіх, і саме тому вважається "серцем Ізраїлю". Проте цей авторитет не має характеру ієрархічного підпорядкування – він радше моральний, ніж адміністративний.

Взаємини між цадиком і його послідовниками будуються на любові, довірі та спільному переживанні молитви. Коли цадик молиться, його слова стають відлунням сердець усіх присутніх; коли він співає, кожен долучається до мелодії, що долає межу між людським і божественним (Мигович, 1973, с. 69).

Зібрання хасидів, особливо під час великих свят або шабату, перетворюється на своєрідний ритуал співучасті, де індивідуальне зникає у колективному, але не розчиняється без сліду. Кожен член громади залишається особистістю, проте в акті спільної молитви особисте "я" перетворюється на ноту у великій симфонії віри. Хасидська молитва є актом солідарності: через неї громада не лише звертається до Бога, а й утверджує власну внутрішню єдність. Цей духовний досвід, що поєднує надособистісне і людське, можна визначити як "соборність" – поняття, близьке до східнохристиянського і водночас унікальне для хасидського світу. Соборність у хасидизмі не передбачає одноставності думок, вона є єдністю сердець, які спрямовані до одного світла.

Ритуальний простір хасидської молитви – *бейт га-мідраш* або *штіבל* – не є місцем суворої тиші; це живий простір руху, голосів, музики, сміху й сліз. Там немає дистанції між духовним і повсякденним: той самий стіл, за яким читають молитви, потім стає місцем трапези, де спільнота святкує Божу присутність у житті. Так руйнується межа між культом і побутом, а молитва переходить у дію, у працю, у спілкування. У цьому полягає глибокий соціальний сенс хасидизму: він не відокремлює сакральне від життя, а робить життя простором сакрального.

На українських землях хасидизм розвинув потужну мережу таких спільнот – у Меджибожі, Брацлаві, Бердичеві, Умані, Садгорі, Белзі, Вижниці. У цих містах молитва виконувала роль не лише духовного центру, а й культурного ядра. Саме довкола молитовних зібрань формувалася особливий тип єврейської культури Поділля й Волині, у якій релігійний екстаз поєднувався з поетикою народної мови, музики, танцю. Збереглися численні описи, у яких подорожні, християни і євреї однаково відзначали дивовижну атмосферу хасидських молитов: шум, спів, енергія, що здавалася хаотичною, але мала внутрішню логіку духовного піднесення. Цей тип побожності, заснований на спільному переживанні радості, залишив глибокий слід у духовному ландшафті України.

Соціологічно молитва в хасидизмі виконує інтегративну функцію. Вона не лише об'єднує громаду, а й надає сенсу існуванню окремих її членів. Людина, яка долучається до молитви, відчуває себе частиною живої спільноти, а не самотнім шукачем. У цьому полягає глибока терапевтична сила хасидизму: він лікує роздробленість сучасного світу, відновлює комунікативну єдність через ритуал. Спільна молитва створює "комунікативний космос", у якому слово, мелодія, дотик і погляд набувають символічного значення. Цей феномен можна тлумачити як своєрідну форму релігійного комунікативізму, де Божественне відкривається через людську взаємність (Феллер, 1998, с. 142).

У сучасну добу хасидська молитва зберігає цю спільнотну силу, адаптуючись до нових умов. Паломництво до могили цадика Нахмана з Брацлава в Умані стало своєрідним відродженням ідеї молитовного братства, перенесеної у глобальний контекст. Щороку туди приїжджають тисячі хасидів з усього світу, і хоч їхній ритуал може видаватися екзотичним сторонньому спостерігачу, по суті, він є тим самим актом спільної радості, що живив хасидські громади XVIII століття. Тут

продовжує діяти принцип, який Баал Шем Тов сформулював як "служіння через серце": кожен, хто молиться з любов'ю, долучається до спільного потоку благословення.

Поширення цифрових технологій і нових комунікаційних форм зумовило появу феномену так званого "digital-хасидизму" – віртуальних молитовних спільнот, які існують у соціальних мережах. Цей процес виявляє дивовижну гнучкість хасидської традиції: її суть полягає не у формі, а в намірі. Онлайн-молитва, хоч і позбавлена фізичної присутності, відтворює принцип духовної єдності – спільний спів, нігуни, молитви в синхронному часі. Так зберігається давній принцип *міньяну*, який передбачає мінімум десять осіб для спільного моління, але тепер ці "десять" можуть бути розкидані по всьому світу. Це демонструє, що хасидизм не є релігією минулого, а живою системою, здатною віднаходити нові форми присутності у світі.

У соціально-філософському сенсі хасидська молитва є прикладом того, як релігійна практика формує спільноту не через догму, а через досвід. Її спільнотність базується не на зобов'язанні, а на радості співучасті, не на страху перед Богом, а на любові до Нього. Саме це відрізняє хасидизм від більшості релігійних систем раннього модерну: він замінив модель вертикального підкорення моделлю горизонтальної співпричетності. Бог у хасидській свідомості не далекий монарх, а живий центр стосунків. Молитва є актом відкриття цього центру у спільному житті, тому кожна громада стає мікрокосмом, де відбувається взаємне відображення небесного й земного.

Як бачимо, хасидська молитва формує унікальний тип релігійної спільноти, у якій духовне не протистоїть соціальному, а надає йому сенсу. Вона перетворює колективне переживання на духовну енергію, що зберігає людську гідність у межах обряду. У цьому виявляється її соціокультурна місія: у часи розпорошення, вигнання і втрат молитва стає тим, що повертає спільноту до самої себе, робить її оселею Божої присутності серед світу. І доки хасиди збираються разом, щоб молитися, співати й танцювати, доти живе ідея, що Бог може бути присутнім не лише в небі, а й у середині людського кола.

Дискусія і висновки

Дослідження хасидської молитовної практики засвідчує, що молитва в цій традиції є не лише релігійним обов'язком, а цілісним феноменом духовного буття, у якому поєднуються містичний досвід, етична дія та соціальна інтеграція. У контексті сучасних релігієзнавчих дискусій хасидизм демонструє унікальну модель релігійного гуманізму, де духовність не відокремлюється від життя, а наповнює його сакральним змістом. Молитва виступає головною формою втілення принципу *двекут* – духовного прилучення до Бога, що здійснюється через радість, смирення та любов. Вона перетворює релігійний досвід на діалогічну подію, у якій людина відкриває Бога не в трансцендентному позасвітньому просторі, а у власній душі та в єдності спільноти. Така антропологічна модель руйнує дуалізм духу і тіла, сакрального і профанного, утверджуючи новий синтез, у якому тілесність стає мовою духовного, а радість – формою молитви.

Важливою є також еволюція хасидської молитви від внутрішньо-кабалістичного споглядання до феномену колективної екстатичної участі. На відміну від раціоналістичних шкіл юдаїзму, хасидизм наголошує на безпосередньому переживанні присутності Бога – через музику, рух, спів, танець. Це свідчить про синкретичний характер хасидської культури, у якій ритуал поєднується з естетикою і перетворюється на засіб духовного комунікативізму. Саме молитва стає тією сферою, де наро-

джується "жива віра" – безпосереднє, емоційно насичене спілкування людини з Божественним. У ній людська тілесність і емоційність не пригнічуються, а одухотворюються, набуваючи значення символічного мосту між земним і небесним. Водночас хасидська молитва виконує важливу соціальну функцію. У ній формується комунікативний простір, що об'єднує індивідів у спільноту. Через молитву громада не лише звертається до Бога, а й відтворює власну духовну ідентичність, долаючи ізоляцію і фрагментованість сучасного світу. Роль цадика як духовного лідера, котрий концентрує у собі віру громади, свідчить про інтегративну силу релігійного досвіду, який зберігає рівновагу між індивідуальним і колективним виміром. Саме у взаємодії молільника, цадика і громади реалізується принцип "соборності", властивий хасидському світогляду.

Отже, хасидська молитва є поліфункціональним феноменом – містичним, антропологічним, етичним і соціальним одночасно. Вона створює простір, де релігійне переживання переходить у форму життєвого самоствердження, а духовність набуває конкретного соціального виміру. У цьому сенсі хасидизм не є лише історичним явищем, а живою традицією, що пропонує сучасному суспільству альтернативу секулярній розірваності – модель цілісної людини, у якій віра, емоція, розум і спільність перебувають у гармонії. Підсумовуючи, можна стверджувати, що хасидська молитовна практика є своєрідним символом "антропології радості" – духовного досвіду, який перетворює людину на співтворця світу,

Yevhen MELNYCHUK, PhD Student
ORCID ID: 0009-0005-8731-4823
e-mail: eygen@ukr.net
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

а молитву – на акт оновлення життя, де Бог відкривається у ритмі серця і співі громади.

Джерела фінансування. Це дослідження не отримало жодного гранту від фінансової установи в державному, комерційному або некомерційному секторах.

Список використаних джерел

- Галант, І. (1929). До історії боротьби з цадикизмом. У А. Е. Кримський (Ред.), *Збірник праць єврейської історично-археологічної комісії* (Т. 2, с. 313–344). Всеукраїнська Академія наук. https://omeka.nibu.kyiv.ua/sl_nibu/item/2316#?c=0&m=0&s=0&cv=0
- Джонсон, П. (2000). *Історія євреїв*. Альтернативи.
- Мигович, І. І. (1973). *Хасидське благочестя і сїонїзм*. Знання.
- Феллер, М. Д. (1998). Єврейська історія і культура в Україні. *Український історичний журнал*, 1, 138–145. <https://nasu-periodicals.org.ua/index.php/uhj/article/view/22000>
- Фуркало, В. С., & Фуркало, В. І. (2012). *Концептуальні форми хасидизму*. ПП Жовтий О. О.

References

- Feller, M. D. (1998). Jewish history and culture in Ukraine. *Ukrainian Historical Journal*, 1, 138–145 [in Ukrainian].
- Furkalo, V. S., & Furkalo, V. I. (2012). *Conceptual Forms of Hasidism*. PP Zhovtyi O. O. [in Ukrainian].
- Galant, I. (1929). On the history of the struggle against Tzadikism. In A. E. Krymsky (Ed.), *Collection of Works of the Jewish Historical and Archaeological Commission* (Vol. 2, pp. 313–344). All-Ukrainian Academy of Sciences [in Ukrainian]. <https://surl.li/fhifdq>
- Johnson, P. (2000). *The History of the Jews*. Alternative [in Ukrainian].
- Myhovich, I. I. (1973). *Hasidic Piety and Zionism*. Znannia [in Ukrainian].

Отримано редакцією журналу / Received: 12.11.25
Прорецензовано / Revised: 22.11.25
Схвалено до друку / Accepted: 10.12.25

THE SPECIFICITY OF HASIDIC PRAYER PRACTICE

Background. *The relevance of this study lies in the need to comprehend Hasidic prayer as a phenomenon of spiritual experience that unites mystical aspiration for direct communion with God and the sociocultural dynamics of religious community. The article analyzes prayer as the central form of Hasidic anthropology – a way of being in which inner joy, love, and humility serve as essential paths to the Divine. The author traces how Hasidic prayer embodies the ideal of "living faith," transcending the boundaries between the sacred and the profane, between theological reflection and everyday life, thereby shaping a unique model of religious humanism.*

Methods. *The study applies a combination of phenomenological, hermeneutic, and comparative approaches. It draws on G. Scholem's ideas concerning the inner dynamics of Jewish mysticism, M. Buber's concept of religious ecstasy as dialogical experience, and W. James's philosophy of religious experience. The social dimension of prayer is analyzed using approaches from the anthropology of religion (C. Geertz, M. Eliade, V. Yelensky), which interpret ritual as a locus of collective meaning. The Ukrainian context is explored through the works of O. Kyselov and S. Sahan on the history of Hasidism in Podillia, Galicia, and Volhynia.*

Results. *The study shows that Hasidic prayer is not merely a religious duty but an ontological mode of existence in which the individual experiences the divine presence within the heart. Its essence is captured by the notion of devekut – spiritual cleaving to God – whereby the self transcends its boundaries and attains union with the Infinite. Hasidic prayer is marked by emotional expressiveness, the unity of body and spirit, and the use of music (nigun) as a means of inducing ecstatic concentration. The ritual of prayer embodies communal unity: the tzaddikfunctions as a spiritual center through whom the collective faith acquires cosmic significance. The research reveals that Hasidic prayer serves both as an act of personal transformation and as a form of social integration, overcoming individual isolation in the modern world.*

Conclusions. *It is concluded that Hasidic prayer represents a synthesis of joy, repentance, and spiritual freedom, in which ecstasy becomes a path of divine knowledge and community a space of living sacred presence. It transcends the dualism of spirit and matter, sacred and profane, affirming harmony between humanity and the world as the foundation of religious humanism. Prayer thus emerges as the heart of Hasidic spirituality – not as ritual or duty, but as a mode of being in which the "new human" is created. In this sense, Hasidic tradition retains enduring relevance in the age of secularization, offering the vision of holiness as life infused with love, communal unity, and inner light.*

Keywords: *Hasidism, prayer, devekut, tzaddik, ecstasy, nigun, community, religious experience, spiritual joy, religious humanism.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.